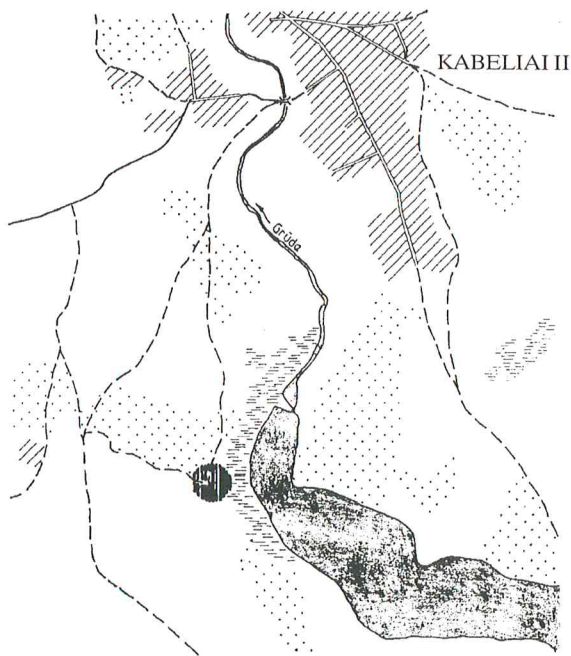

GRŪDOS EŽERO 3-IOJI GYVENVIETĖ

RIMUTĖ RIMANTIENĖ

Grūdų ežero 3-ioji gyvenvietė yra vakariniame Grūdų ežero krante, į pietų vakarus nuo Kabelių II (Ašašnyko) k. Iš kaimo į vakarus perėjus užtvanką, miško keliu sukant į pietus 1100 m, prie pat dabar jau pelkėjančio ežero kranto, ties ta vieta, kur ežeras arčiausiai prie jo prieina, atsiveria laukymėlė (pav. 1). Iš rytų ir pietų ją supa supelkėjusi ežero pakrantė, apaugusi krūmais, o iš vakarų ir šiaurės – pušynas. Ji buvo atrasta 1995 m. T. Ostrausko (žr. p. 33). Jo šūrfas plane pažymėtas T. O.

SUTARTINIAI PAŽYMĖJIMAI

- GRŪDOS 3-ioji GYVENVIETĖ
- UŽSTATYTA TERITORIJA
- KELIAI
- MIŠKAS
- PELKĖ
- EŽERAS

0 100 200 300 400 500 m

GRŪDOS 3-ioji GYVENVIETĖ
1996 m.

1 pav. Grūdų ežero 3-iosios gyvenvietės situacijos planas.
Braižė V. Janauskaitė

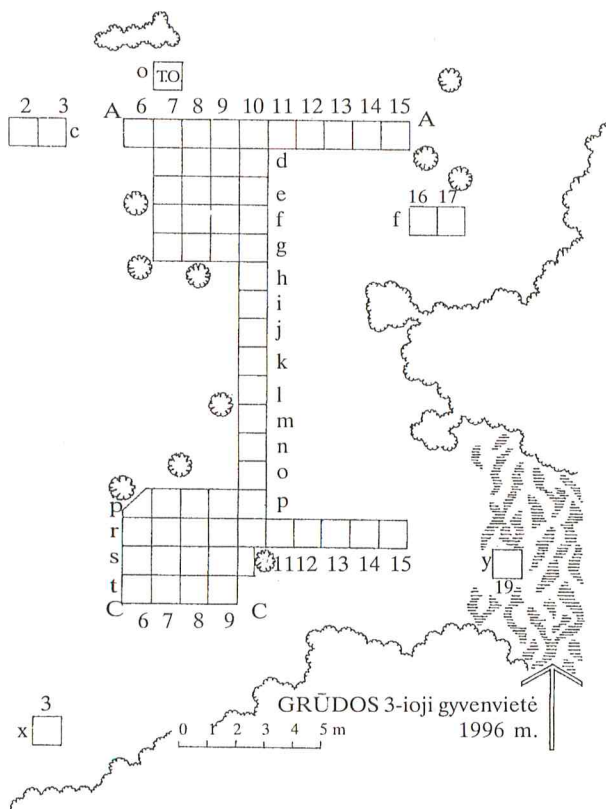

2 pav. Vaizdas iš pietvakarių pusės 1996 m. Fotonostrauka
T. Ostrausko

Gyvenvietė tyrinėta 1996 m. Lietuvos istorijos instituto ekspedicijos, vadovaujamos R. Rimantienės.

Per dvi savaites 1996 m. rugpjūčio mėn. buvo iširtas 65 m² plotas. Atrodo, kad visa gyvenvietė negalėjusi būti didesnė negu kokie 120 m². Toliau kasinėti nevertėjo, nes neatkastoje rytinėje dalyje buvo krūmų ir kelmų, kurie suardė sluoksnį. Toliau į pietus ir rytus, t. y. į buvusio ežero kranto dalį, padarytose bandomosiose perkasose radinių beveik nebuvo.

Gyvenvietė buvo pačiame miško kelyje (pav. 2), todėl labai apnaikinta. Ieškant mažiau apnaikintų vietų, pradžioje padarytos bandomosios perkasos skersai ir išilgai, kurios vėliau praplėstos ten, kur sluoksnis buvo aiškesnis ir buvo gausiau radinių (pav. 3). Visame plote paviršių dengė 20–25 cm storio miškožemio sluoksnis. Apatiniame jo horizonte jau pasitaikė titnago nuoskalėlių. Tačiau pagrindiniai radiniai slūgsojo žemiau, apie 20 cm storio maišyto rusvo smėlio margame sluoksnyje, pereinančiame apačioje į ryškiai geltoną arba raudoną smėlį, kuriame radinių jau nebuvo. Po juo slūgsojo baltas smėlis. Kultūrinis sluoksnis visame plote nuolaidėjo ežero link per 50 cm. Radiniai koncentravosi dviejuose plotuose. Šiauriniame daugiausia buvo tik

3 pav. Tyrinėtasis plotas. Braižė V. Jankauskaitė

smulkių nuoskalėlių ir keramikos trupinių. Daugiau radinių – titnago dirbinių ir stambesnių keramikos gabalėlių buvo pietiniame plote (pav. 4). Tėn aptikti ir 5 židinių pėdsakai.

ŽIDINIAI (pav. 4)

Židiny Nr. 1 aptiktas 9 r kv. Ties juo buvo toks susisluoksniavimas: 24 cm storio miškožemio ir velėnos sluoksnis, po juo 20 cm storio kultūrinis – maišytas rusvas smėlis, žemiau 5 cm storio geltono smėlio sluoksnis, kuris dengė 9–10 cm storio paties židinio sluoksnį. Tik per vidurį židiny susitorėjo iki 14 cm. Jo ribos neaiškios, angliukai buvo išsisklaidę apie 85 cm ilgio ir 45 cm pločio plotelyje. Daugiausia jų buvo aplink aštuonis židinyje buvusius akmenis. Akmenys pasirodė apie 50 cm gylėje nuo žemės paviršiaus. Jie buvo 10–23 cm skersmens, gulėjo krūvelėje židinio viduryje ir prie pat suodžių ribos keli mažesni. Židinyje buvo keletas puodų šukių ir keli titnagėliai. 70 cm į vakarus nuo šio židinio, 8 r kv., 35–40 cm gylėje nuo žemės paviršiaus, gulėjo vienas ant kito 3 apdegę akmenukai, o po jais buvo matyti suodžių. Greičiausiai jie buvo atitrūkę nuo minėtojo židinio.

Židiny Nr. 2 buvo 6/7 r kv. riboje. Ties juo žemės paviršius dengė 18 cm storio miškožemis su velėna, po juo – 20 cm storio margasis sluoksnis, jo dugne išryškėjo židinio suodžių sluoksnis, kuris su pertrūkais ir smėlio intarpais ėjo iki 55 cm gylio nuo margojo sluoksnio dugno, t. y. apie 95 cm nuo žemės paviršiaus. Židiny buvo apie 55 cm ilgio ir 35 cm pločio. Radinių jame nebuvo.

Židiny Nr. 3 išryškėjo 6/7 s kv. riboje. Jo vietoje buvo toks susisluoksniavimas: paviršiuje 17 cm storio velėnos sluoksnis, po juo – 22 cm storio margasis sluoksnis. Židinio anglys pasirodė 25 cm gylėje nuo margojo sluoksnio paviršiaus. Suodžiai ir angliukai buvo susimaišę su baltu smėliu ir paplitę apie 60 cm ilgio ir tokio pat pločio plotelyje. Matyt, židiny buvo paplautas. Angliukai siekė 40 cm gylį nuo margojo sluoksnio apačios. Jame aptiktos tik kelios titnago nuoskalos.

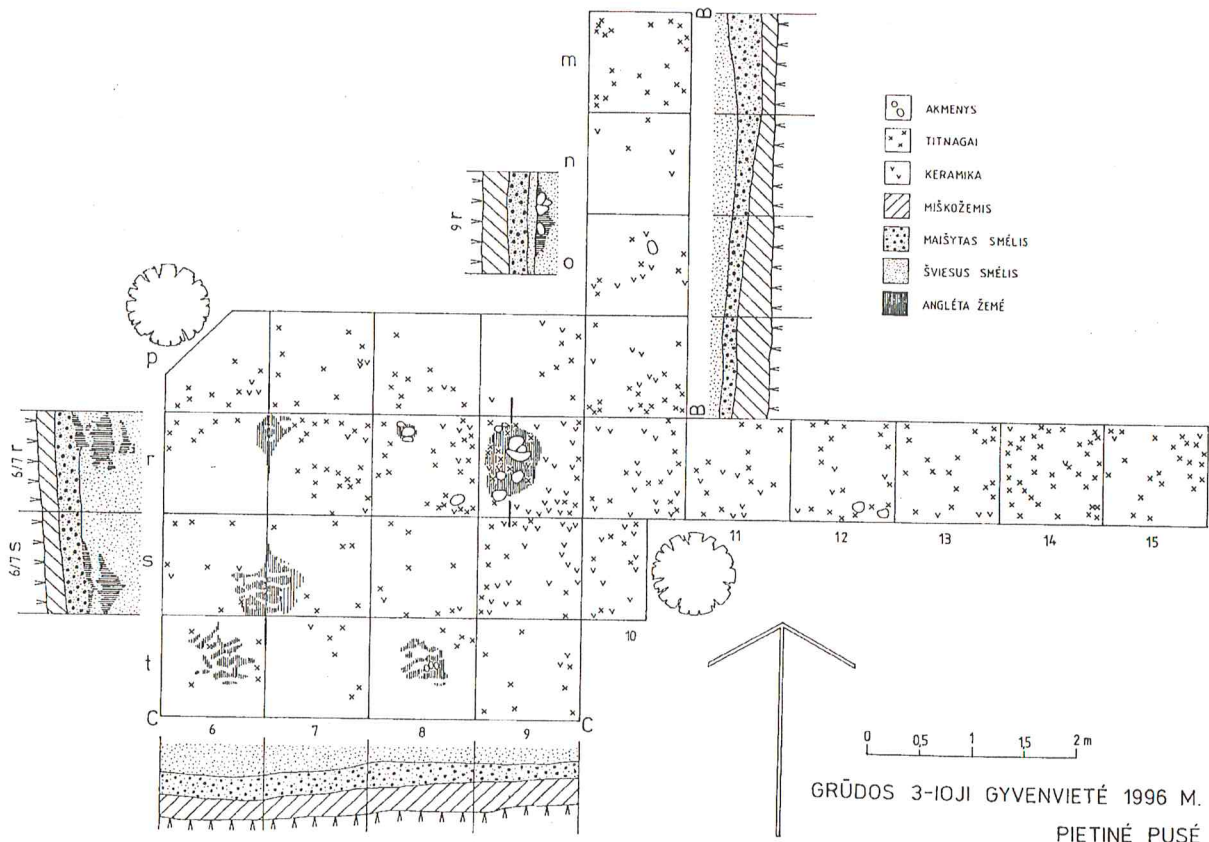
Židiny Nr. 4 buvo per patį 6 t kv. vidurį. Paviršius dengė 18 cm storio velėna ir miškožemis. Po juo slūgsojo kiek marguojantis smėlis. Židinio anglys pasirodė smėlyje, 27 cm gylėje nuo žemės paviršiaus, o jo dugnas siekė 65 cm gylį. Suodžiai buvo išskydę 60 cm ilgio ir 45 cm pločio plotelyje, peraugę šaknimis, todėl buvo matyti baltų ruožų.

Apie 8 t kv. vidurį buvo **židiny Nr. 5**. Ties juo po 25 cm storio velėnos sluoksniu slūgsojo 23 cm storio margasis sluoksnis. Žemiau geltoname smėlyje, 60 cm gylėje nuo žemės paviršiaus, buvo matyti netaisyklingai išplitusi (matyt, paplauta) 55 cm ilgio, 35 cm pločio ir apie 30 cm gylio suodžių dėmė. Keli titnagėliai ir 3 akmenėliai buvo tik židinio paviršiaus lygyje.

TITNAGO ŽALIAVA IR RUOŠINIAI

Iš viso surinkta 1040 titnago gabalėlių, iš kurių 758 buvo neapdirbtos nuoskalos. Daugiausia (482) buvo smulkių, t. y. iki 1 cm skersmens. Vidutinių (iki 3 cm skersmens) surinkta 214 ir stambių (nuo 3 iki 5 cm skersmens) tik 62 vienetai.

Titnago žaliava labai prasta – nedidelės beformės konkretijos, iš kurių tiesiog nebuvo įmanoma suformuoti kiek taisyklingesnio skaldytinio. Titnagas dažniausiai pilkas, su kreidos intarpais, neskalus. Tačiau pasitaikė ir geresnio, skalesnio pilkai gelsvo titnago. Tokio aptikti 3 į skaldytinius panašūs apskaldyti gabalai. Iš jo daugiausia bandyta skelti skeltes ir daryti gražesnius dirbinius. Prie skaldytinių priskyrimė 23 egzempliorius, t. y. visus, nuo kurių bet kurioje dalyje buvo bandytos skelti skeltes ir išlikę bent keli jų negatyvai. Ilgiausias netaisyklingas, net vargu ar skaldytiniu pavadintinas, gabalas buvo 7,3 cm ilgio, nuo kurio nuskeltos kelios į nuoskalas

4 pav. Pietinė tyrinėto ploto dalis. Braižė V. Jankauskaitė

panašios skeltės. Tik 6 galėtume daugmaž pavadinti kūginiais skaldytiniais. Didžiausias, 9 r kv., buvo 5,3 cm aukščio (pav. 5:5), perskilęs išilgai, bandant, matyt, net nuo pagrindo ir šonų nuskelti kokias nors skeltes. Iš negatyvų priekinėje pusėje matyti, kad buvęs gana neskalus. Kitų skaldytinių stengtasi išnaudoti ir šonus, ir net pagrindą, kur geriau skilo (pav. 5:4). Dažnai nugarėlėje palikta žievė, o skeltės skaldytos tik iš priekio (pvz., rasti 7 o, 10 n kv.). Panaudojama ir nuoskala su sena patina (pvz., 8 e kv.), jeigu storgalyje pavyksta nuskelti keletą skelčių. Be abejo, tikrų gerų skaldytinių nepavyko suformuoti, nes rasta tik viena 6,3 cm ilgio pirminė skeltė 11 r kv. (pav. 6:16). Iš šonų apskaldžius skaldytinį, nuskeliama tokia pirminė skeltė, kad toliau jau būtų galima lygias skeltes skaldyti.

Skaldytinius stengtasi kiek galima išnaudoti, todėl išliko daug (83 egz.) skaldytinių nuoskalų, kuriose ryški skaldytinio pagrindo briaunos liekana, nors pati nuoskala tokia, iš kurios jau nieko nebuvo galima pagaminti.

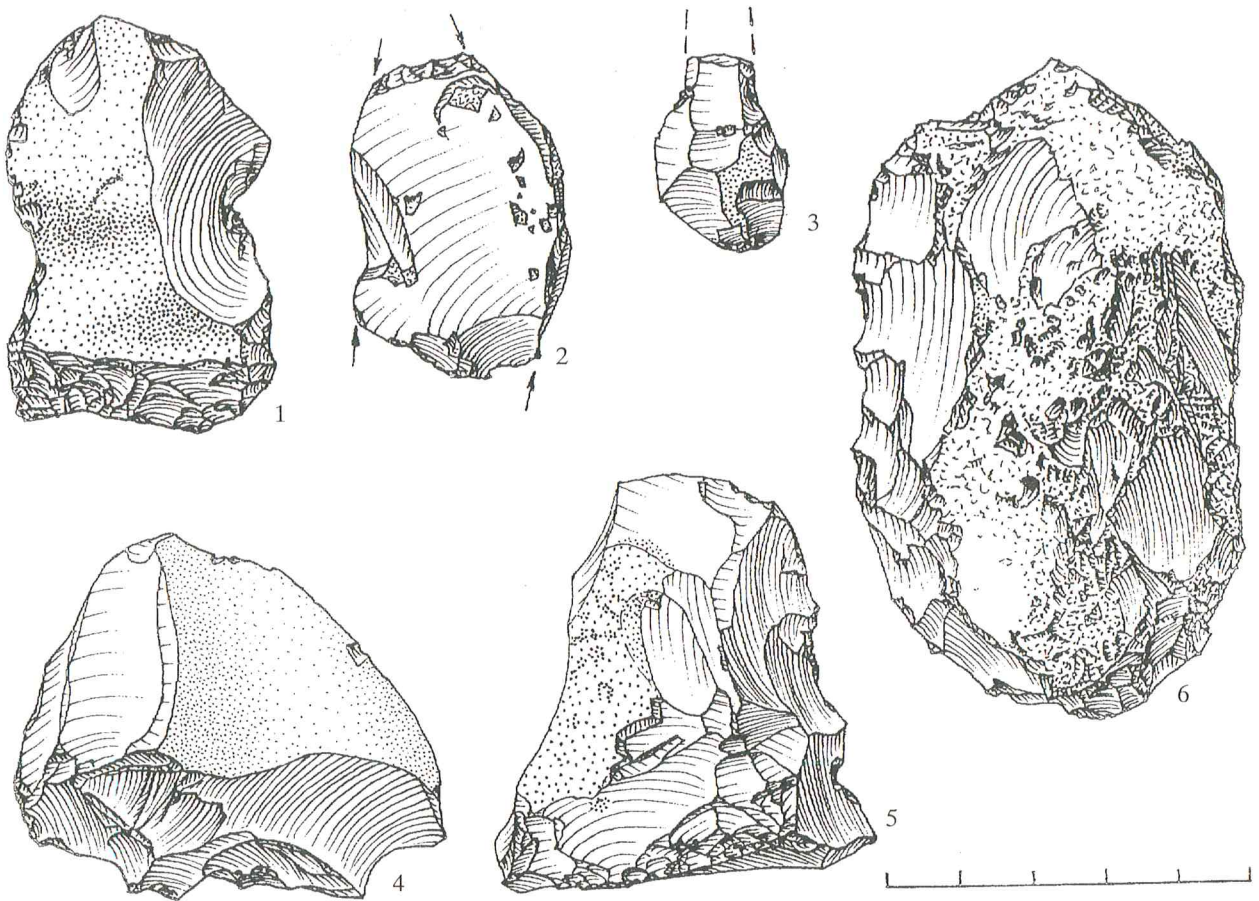
Negalint pasigaminti taisyklingo skaldytinio, nesugebėta ir taisyklingų skelčių išskelti. Iš 103 surinktų neretušuočių skelčių gal tik 15 galėtume pavadinti skeltėmis tikrąja to žodžio prasme (pav. 6:5,

11). Ir tik vienintelė skeltės nuolauža buvo taisyklinga (pav. 6:25).

Titnago dirbiniai

Retušuočių skelčių surinkta tiksliai 12, o iš tų tik 5 maždaug taisyklingos. Ilgiausia (6 p kv.) buvo 5,9 cm ilgio, su išretušuota įgauba ir siaurai retušuotu ar nuo darbo aptrupėjusiu antruoju kraštu (pav. 6:17). Keletas skelčių buvo retušuotais galais ar pakraščiais (pav. 6:6, 10, 15, 24). Tik vienos kreivos storos skeltės (9 r kv.) su intarpais kraštai buvo iš abiejų pusių apspaudyti. Tai galėjo būti skeltukas ugniai skelti.

Negalint pasirengti gerų skaldytinių, teko naudoti ir prastas atsitiktines nuoskalas. Surinktos 29 retušuotos nuoskalos nėra dirbinių liekanos. Tai atsitiktiniam darbui panaudotos pirminės nuoskalos arba tokios, iš kurių nieko negalima padaryti. Jos būna ir statmenai retušuotu galu, ir su nedidelėmis įgaubomis šone. Galbūt tik viena galėjo būti kokio dirbinio liekana, nes padaryta iš balkšvo gero titnago. Antroji (pav. 5:3) atrodo lyg kokio dirbinio kaklelis, o galbūt tai tik senoviškasis būdas skeltei perlaužti.

5 pav. Titnago skaldytiniai ir ruošiniai: 1–9 s kv., 2–10 f kv., 3–10 n kv., 4–9 s kv., 5–9 r kv., 6–9 d kv. Piešė V. Jankauskaitė

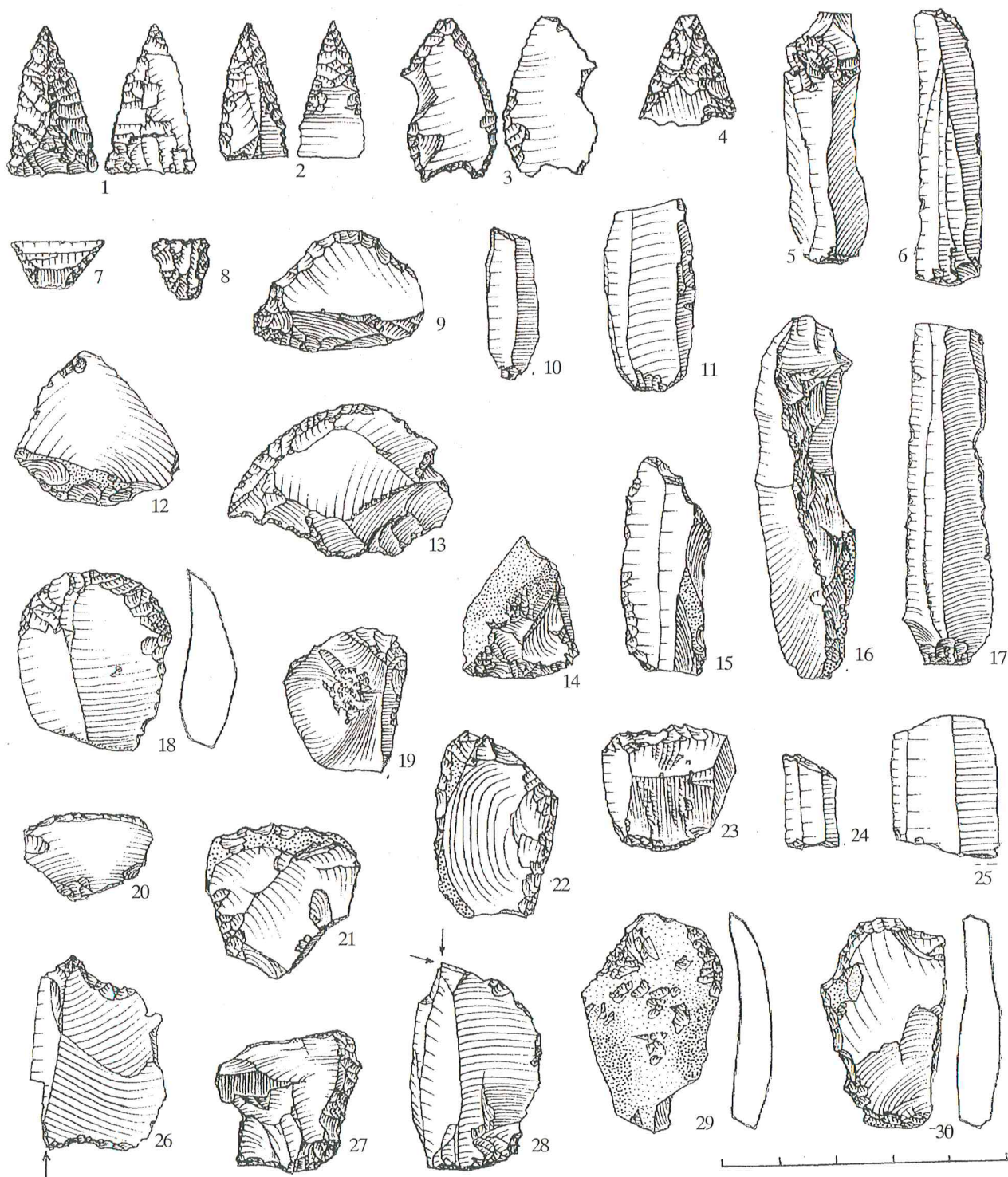
Tikrų aiškių dirbinių maža. Tai pirmiausia 4 trikampiai strėlių antgaliai. Du siauri, ilgi, padaryti iš skelčių, būdingi Nemuno kultūrai. Vienas (pav. 6:1) iš pilko vietinio titnago, jo pakraščiai retušuoti siaurais ilgais vadinamaisiais kanalėliais, net neryškiai dantyti. Kita šio antgalio pusė plokščia, kiek paretušuota prie pagrindo ir viršūnės. Antrasis (pav. 6:2) kiek storėlesnis, taip pat iš skeltės, pagrindas nulaužtas ir kiek paretušuotas. Kita pusė tik truputį paretušuota prie viršūnės. Jis buvo padarytas iš gerėlesnio šviesaus titnago. Iš tokio pat balkšvo titnago nuoskalos pradėtas dirbti ir trečiasis antgalis (pav. 6:3). Jo smaigalys kuprelės gale, šonai aptakūs, pagrindas įgaubtas. Matyt, dirbant išskilęs šonas, todėl antgalis buvo numestas. Jis retušuotas tik pakraščiais iš viršutinės pusės. Šiai grupei greičiausiai priklausė ir ketvirtasis dirbinys (pav. 6:4). Jis buvo padarytas iš plonos tamsiai pilko titnago nuoskalos, paviršiuje gana plačiai retušuotas, viršūnė plokščia. Platusis kraštas plokščiai nuskeltas ir, matyt, bandytas taisyti. Antroji jo pusė lygi, todėl jis primena ir skersinį antgalį, tik tas plačiojo galo taisymas lyg ir netiktų.

Ryškiausia yra mažytė žema ir plati trapecija (pav. 6:7), padaryta iš pilko titnago skeltės.

Galbūt dar 3 nuolaužėlės irgi buvo antgalių liekanos. Tai vienas plonas lyg trikampio pavidalo skeltės kiek paretušuotas gabalėlis, kuris galėjo būti panaudotas kaip trikampis atsitiktinis antgalis. Kita nuolaužėlė (pav. 6:8) primena kotinio (?) antgalio dalelę, retušuotą tik paviršiuje.

Prie būdingų Nemuno kultūros dirbinių tipų priklauso ir peiliai, kurių rasti du dailaus darbo egzemplioriai. Vienas (pav. 6:13) buvo padarytas iš plonos balkšvo titnago nuoskalos, vienas jo kraštas gaubtas, antrasis išgaubtas, todėl jis atrodo lyg su snapu. Retušas plokščias ir platus, tik paviršiuje. Pati nuoskala kiek natūraliai išsigaubusi. Antrasis (pav. 6:9) peilis beveik trikampis, padarytas iš pilkšvo titnago. Dvi jo kraštinės prie viršūnės retušuotos pakraščiais, kita pusė buvo plačiai ištrupėjusi, tačiau matyti, kad ji nebuvo retušuota.

Būdingiausi akmens amžiaus dirbiniai – gremžtukai, kurių surinkti 9 egzemplioriai. 6 iš jų buvo trumpieji,

6 pav. Titnago dirbiniai: 1–8 d kv., 2–8 c kv., 3, 26–7 g kv., 4, 22–7 r kv., 5–10 f kv., 6, 19, 23, 29, 30–10 n kv., 7–9 d kv., 8–10 l kv., 9, 24–10 k kv., 10–7 t kv., 11–11 r kv., 12, 25–13 c kv., 13–7 c kv., 14–12r kv., 15, 27–14 r kv., 16–11 r kv., 17–6 p kv., 18–12 c kv., 20–10 m kv., 21–9 s kv., 28–6 r kv. Piešė V. Jankauskaitė

padaryti iš šviesiai pilko titnago nuoskalų. Gražiausias egzempliorius (pav. 6:18) padarytas iš panašios į skeltę nuoskalos, plačiai retušuotais išriestais ašmenimis ir retušuotu vienu pakraščiu. Ašmenys gana nuolaidūs. Antrojo (pav. 6:21) ašmenys suformuoti žievės padengtame nuoskalos šone, todėl retušas siauras. Trečiojo (pav. 6:19) ašmenys taip pat nelabai taisyklingos nuoskalos šone, tik vienas kampelis buvo storesnis, todėl ašmenys išėjo trumpi. Ketvirtasis (pav. 6:23), matyt, buvo padarytas iš senesnės storos skeltės, abiem apszulinusiais galais. Abiejų galų ašmenys skeltės šonuose. Penktasis (pav. 6:27) padarytas iš trumpos plačios nuoskalos, ašmenys krašte su žieve. Ir šeštasis (pav. 6:20) taip pat iš trumpos balkšvo titnago nuoskalėlės, tik jo ašmenys nugarėlės pusėje. Trys gremžtukai buvo pailgi. Vienas (pav. 6:22) buvo darytas iš pailgos plačios ir storos į skeltę panašios nuoskalos, iš dalies padengtos žievės. Vienas kraštas retušuotas prie pagrindo, ašmenys tik pradėti formuoti – tai dar tik ruošinys. Antrasis (pav. 6:29) ištisai padengtas lygia, gaubta titnago žieve, ašmenys siaurai retušuoti. Taip pat trečiasis (pav. 6:30), padarytas iš atsitiktinės skaldytinio nuoskalos. Viename krašte antroje pusėje matyti išlikęs skaldytinio krašto retušas. Antrasis kraštas tvirtai retušuotas, ašmenys susiaurinti.

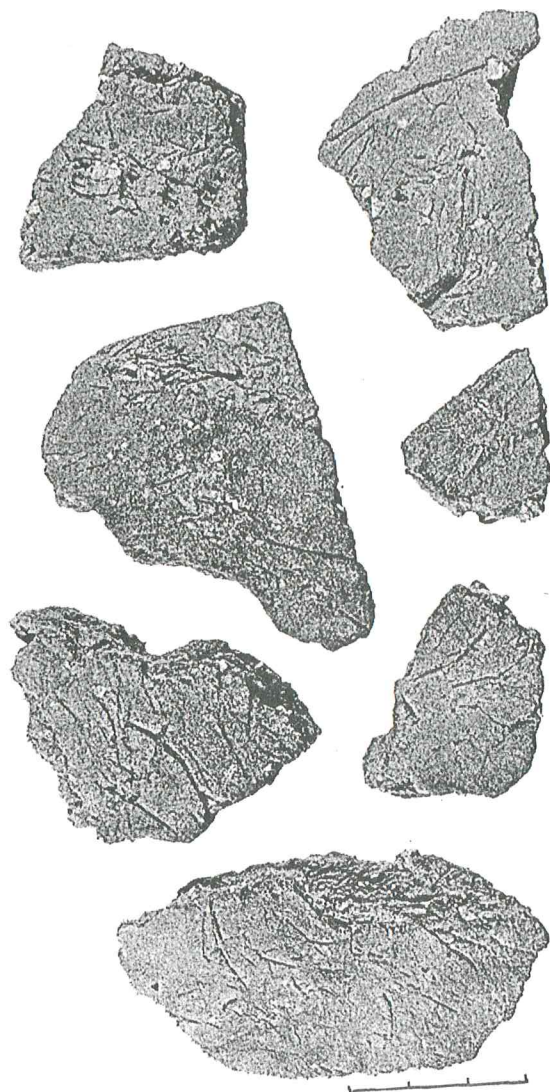
Surinkta dar penketas gana negrabių dirbinių įgaubtais ašmenimis – grandukų. Didžiausias (pav. 5:1) padarytas iš stambios skaldytinio šono nuoskalos su žieve paviršiuje. Matyti, kad nuo jo bandyta skelti nuoskalas, kaip nuo skaldytinio. Abiejuose šonuose įgaubos siaurai retušuotos. Antrasis (pav. 5:2) padarytas iš storos pailgos apdegusios titnago nuoskalos, abiejuose jos galuose – viename iš vienos pusės, antrame iš kitos – suformuoti trumpi įgaubti ašmenys su rėžtukų tipo išskalomis kampuose. Dar trys beformiai gabaliukai buvo nugramdytomis briaunomis.

Iš 7 rėžtukams priskirtinų dirbinių tik pora buvo aiškios tipiškų formos. Ryškiausias (pav. 6:28) buvo padarytas iš geresnio balkšvo titnago, šoninis, o stori ašmenys suformuoti trumpa nuoskala ir retušu. Antrasis (pav. 6:26) buvo padarytas iš gana plokščios pilko titnago nuoskalos, todėl jo ašmenys kuprelės gale.

Kiti 5 abejotini – tai atsitiktinės nuoskalos su rėžtuko tipo išskalomis viršūnėse.

Retai pasitaikantis dirbinio tipas – kaltelio ašmenėlis. Kaltelių būna paprastai tik titnago neturtingose gyvenvietėse, kaip ir kalbamoji. Abu kalteliai trikampio pavidalo (pav. 6:12, 14), plačiąjame jų krašte iš abiejų pusių retušuoti ir sumušti ašmenys.

Šiam kompleksui turėtų priklausyti ir ovalūs kirveliai, kurių rasti tik 3 nelabai pavykę ruošiniai. Matyt, iš to prasto titnago sunku buvo ką geresnio padaryti. Vienas ruošinys buvo darytas iš pilko titnago su tarpu

7 pav. Puodų šukės. Fotonuotrauka R. Mičiūno

nugarėlėje, apskaldytas iš visų pusių, bet taip ir liko galutinai nesuformuotas. Antrasis (pav. 5:6) buvo darytas iš geresnio, šviesiai gelsvo titnago, ovalus, su titnago žieve paviršiuje. Viename šone pakraštys retušuotas trumpomis nuoskalėlėmis. Galutinai formuojant jis turėtų būti išilgai nuskeltas. Galų bandyta irgi apskritai apskaldyti. Kita pusė visai plokščia, bet lyginta plačiomis nuoskalomis.

Apžvelgus visus titnago dirbinius, matyti, kad tai vienos trumpo laikotarpio nedidelės gyvenvietės kompleksas. Dirbiniai gali pasirodyti nevienodos kokybės, nes vieni daryti iš prasto pilko titnago, o kiti iš geresnio gelsvai balkšvo. Tačiau dirbinių tipai yra tie patys. Pvz., iš balkšvo titnago buvo padarytas

ankstyvuosius tipus primenantis rėžtukas (pav. 6:28), taip pat lenktas peilis (6:13), trikampiai antgaliai (pav. 6:2, 3), gremžtukas (pav. 6:20) ir kirvelio ruošinys (pav. 5:6).

KERAMIKA

Surinkta apie 150 puodų šukelių, dažniausiai išsibarsčiusių po vieną, tik židiniuose ir šalia jų buvo didesnių krūvelių. Keramika labai vienoda. Molyje matyti gana stambių grūsto kvarcito ir plonų augalinių priemaišų liekanų. Šukių paviršius rausvas, labai lygus, nuglaistytas, kartais neryškiai brūkšniuotas. Tik kelių šukelių paviršiuje matyti ornamentavimo pėdsakai (pav. 7).

Nebuvo jokių duomenų puodų formai nustatyti. Didesnės šukės labai tiesios, tad atrodo, kad sienelės buvo negaubtos. Jokių dugnelių pėdsakų rasti nepavyko.

IŠVADOS

Visi šie radiniai yra vieno trumpo laikotarpio neolitinės Nemuno kultūros gyvenvietės palikimas. Sprendžiant iš radinių visumos, ji priklausė vidurinio neolito laikotarpiui. Iš prastos titnago medžiagos nebuvo galima pasigaminti stambesnių ir dailesnių dirbinių, tačiau vis tiek jie atstovauja visiems svarbiausiems Nemuno kultūros vidurinio neolito dirbinių tipams. Dar yra iš seno paveldėtas trapecinis antgalis, o siauri, ilgi trikampiai, pagaminti iš skelčių, vieni būdingiausių šios kultūros dirbinių tipų. Trumpi kiek lenkti peiliai artimesni ankstyvojo neolito dirbiniams, tačiau būdingi ir viduriniam. Kai kurie rėžtukai bei gremžtukai taip pat daugiau primena ankstyvojo neolito dirbinių tipus. Tuo tarpu keramikos molio masė, kurioje gausu grūsto kvarcito, o augalinės priemaišos smulkios, apglaištytas puodo paviršius su brūkšniavimo žymėmis, ir tie keli neryškūs išpaudėliai jau aiškiai vidurinio neolito pobūdžio, nors nėra jokių duomenų, kad būtų galima spręsti apie puodo formą.

SETTLEMENT 3 AT LAKE GRŪDA

SUMMARY

The settlement was situated on the western shore of Lake Grūda in a forest southwest from the Kabeliai 2 village (Varėna district) (Fig. 1; 2). The excavated area (62 m² in 1996) was covered by a 20–25 cm thick layer of forest soil followed by a 20 cm thick brownish sand habitation layer. Sterile soil was represented by white sand. The finds were concentrated in two spots. The southern part of the area (Fig. 4) contained remains of 5 fire-places.

The fire-places were oval, 85–55 cm in diameter. They were washed away, the soot was softened. Some of them contained sooty stones and pot sherds. All fire-places were filled with soil and charcoal.

We uncovered 1040 flint fragments. 3/4 of them were represented by untreated flakes. Flint artefacts (Figs. 5, 6) were made of low quality grey local material. Only some of them were made of a better quality yellowish flint. Most of

the cores and blades had an irregular shape. Only a few blades and flakes were retouched. The most important artefacts were: four narrow long-triangular spearheads (Fig. 6:1–4) made from blades, trapezoid spearhead (Fig. 6:7), a fragment of stemmed spearhead (Fig. 6:8), two short bent knives (Fig. 6:9, 13), 9 scrapers (Fig. 6:12, 18–20, 22, 23, 27, 29, 30), 5 side scrapers with concave blades (Fig. 5:1, 2). Of 7 burins, only two had a typical form (Fig. 6 : 26, 28). There were two triangular blades of chisels (Fig. 6:12, 14). The axes were represented by 3 oval roughouts. One of them was made of better yellowish flint (Fig. 5, 6). **Ceramics** was represented by 150 widely scattered small sherds (Fig. 7). The clay mass had temper of quartzite and thin vegetable fibres. The surface of the pots was engobed, brushed, hardly ornamented. These finds were dated to Middle Neolithic Nemunas culture.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Situational plan of Grūda lake settlement 3

Fig. 2. A general view from the southwestern side in 1996

Fig. 3. Study area

Fig. 4. Southern part of study area

Fig. 5. Flint cores and roughouts

Fig. 6. Flint artefacts

Fig. 7. Sherds

Translated by Ada Jurkonytė

ПОСЕЛЕНИЕ 3 У ОЗЕРА ГРУДА

РЕЗЮМЕ

Раскопки поселения провела экспедиция Института истории Литвы под руководством Р. Римантене в 1996 г.

Поселение находилось в западном берегу озера Груда, к юго-западу от дер. Кабяляй II (Варенский р-н) (рис. 1, 2). В верхнем слое разреза толщиной 20–25 см залегала лесная почва, под ней – культурный слой толщиной 20 см из коричневатого песка, материк – белый песок. Площадь обследованной территории 65 м². Находки были сконцентрированы на двух участках территории. На южном участке их было больше. Там были обнаружены и 5 очагов (рис. 3).

Контуры очагов (рис. 4) нечеткие, зачастую овальной формы, диаметром 55–85 см. В некоторых очагах были камни.

Найдено 1040 кусочков **кремня**, 3/4 которых составляли необработанные отщепы. Кремневое сырье плохого качества, кремь не колкий, серый, лишь небольшая часть из более качественного желтоватого кремня. Поэтому нуклеусы (рис. 5) и зачастую ножевидные пластинки неправильной формы. Лишь

несколько ножевидных пластин и отщепов были ретушированными. Изделий было мало. Это – 4 (?) треугольных наконечника (рис. 6:1–4), сделанных из ножевидных пластинок, а также трапеция (рис. 6:7) и, возможно, часть черешкового наконечника. Найдены 2 ножа (рис. 6:9, 13), 9 скребков (рис. 12:18–20, 22, 23, 27, 29, 30), 5 скобелей с вогнутым лезвием (рис. 5:1, 2). Из 7 резцов лишь 2 были четкой типичной формы (рис. 6:26, 28). Обнаружены 2 клинка для стамесок треугольной формы (рис. 6:12, 14). Найдены лишь 3 не совсем удачные заготовки овальных топоришков. Из них лишь одна была из более качественного желтоватого кремня (рис. 5:6). Обнаружено около 150 находившихся далеко друг от друга черепков **керамики**. В глиняной массе содержится много крупных крошек кварцита и тонких растительных волокон. Почти у всех черепков гладкая ангобированная поверхность.

Все это следы небольшого кратковременного поселения *неманской культуры* среднего неолита.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

- Рис. 1. План расположения поселения 3 у озера Груда
Рис. 2. Вид с юго-западной стороны (1996 г.)
Рис. 3. План обследованной территории
Рис. 4. Южная часть обследованной площади

- Рис. 5. Кремневые нуклеусы и заготовки
Рис. 6. Кремневые изделия
Рис. 7. Черепки горшков

Перевела Она Дундайте